

Марксистичи-ленинчи философияны өөренип турарларга дузаламчы

Материалистичи диалектика—боттуг чүүлдү билиринин карачангыс эртемниг методу

I.
Диалектиктиң материализм дээр-ге, ажылдын аңгыың философиязы, марксистичи-ленинчи партияның мировоззренези. Диалектиктиң материализм ажылдын аңгыың революстуг демиселин болгаш эртемниң хөгжүлдезин холбаштырып түндүзүн-ге үндөзүлө тыялган.

Эш Сталинның тайылбырлап турары болза: «Диалектика дээр-ге, «диалого» деп грек сөстөн үнгөн, ол дээр-ге, беседа кылыр, маргылдаа кылыр дээр чүвө-дир. Эрте-бурун шагда диалектика кылдыр дайынын чүвө бодолгондо чөрүлдээлери ажып тивлээр арга-биле алыс шыны чедиң алырын мергежилни ынчаар билеп турган. Эрте-бурун шагда чамдык философтар болза, боданыңда чөрүлдээни илередири болгаш уурланшык бодолганың үскүлешкенин болза, алыс шыны илередири тыварың эң дээр арга болуп деп санап турганнар. Сөөлдү барып бойдустун болушкуннарың непереткен боданың оң диалектиктиң аргызы бойдусту шилчеп билириниң диалектик методу болуп берген, ол метод бойдустун болушкуннарың кезээ мөңгөдө шычеп, өскерлип турар, ынчаарга бойдустун хөгжүлдөзүн бойдусту чөрүлдээлериң хөгжүлдөзүнүн түндүк, уурланшык күштерниң бот-боттарының удур-дедил чорудула-ларының түндүк кылдыр көрүп турган» (Ленинниң айтырлары, тыва дылда үндүргөни, арын 602).

Бодунун үндөзүн-биле диалектика болза, метафизикага шуут уурланшык. Билириниң диалектиктиң болгаш метафизиктиң методтарының үндөзүн уурланшыкка болза, бойдустун болгаш нитилелдин бо-лущукуну бурзунуң диалектикийн өскө болушкуннар-биле холбаштыр, шимчээшкинде, өскерлишкинде, хөгжүлдөдө кылдыр көрүп турарын-да, бойдусту болгаш нитилелде чаа чүүлдүн тытып турарын, эрги чүүлдүн өвүп бидып турарын көрүңү өөредип, хөгжүлдени чөрүлдээли шинчизин илередиң турарында, метафизика болушкуннары, ыңдыг эвес, өскө болушкуннар-биле харылаадан дашкаар кылдыр көрүп, болушкуннарың алыс үткөзүн өскерилбес кылдыр санап, шынар талазы-биле чаа чүүлдүн тытымышкыны болуп хөгжүлдөң хуңдөп көр-бей, шимчээшкинниң үнер дөзү болуп иштики чөрүлдээлериң турбас деп турар.

Бойдустун болушкуннарың диалектиктиң өзү-биле ап көрүңүң эте үлгери шаг-шаанда Кыдатка, Индияга, Грецияга тургулаан. Бойдусту доктаамал хөгжүп турар деп көрүп турган эрте-бурунгу диалекти-терниң үзелин шынының демдег-левишаан, Энгельс болза, ол үзүм-нүс болушкуннарың бүгү бадыла-нынын нити шинчизин шаг тайыл-бырлап турар-даа болза, оң тур-густунары аңгы-аңгы чүүлдериң тайылбырлаарыңга дөмө-ле чеп-пес, ынчаарга оларны бис билеп ал-гы-жыакка нити байдал-даа биске тодаргай эвес турар» деп айтып тур-ар («Анти-Дюринг», Курполитиз-дат, 1951 чыл, арын 20).

Ол кызы чорунуң хараазында эрте-бурунгуларның диалектикийн билиринге удуртудга болуп шыдаас турган. Эртемчинин чүгө нити байдалын билеп тургаш, оң тодар-гай болушкуннарың билбес тургаш, бурунгу диалектика эртемчинин эртемниг ханы байдалын илергей-леп шыдаас турган.

Феодализмниң үзінде бойдус дугайында аңгылаңчак билгилер-ни чыылдызын чорудулгазы хөл-чөк оожум-даа болза, мун-не чоруп турган. Езулуг түмөн-бойдус эртем-ни чүгө XV—XVIII чүс чылдарда тур-густуңуң эгелээни билдингир. Ол үдө эртем эргөжөк чүгө болганы-биле тайылбырлап бижири шинчи-лин турган болгаш бурунгу гректиң үзінде болаарга улуг чеднишки-нерин чедиң алган. Үнүштөр болгаш дигир амыттанар дугайында оң чың ап турган херек кырында ма-териалы үнүштөр-биле дигир амы-ттанар аймаанын дугайында билгилерни системжидериче кирер арга-ны берген. Эртемниң түндүк байы-дыгалары болгаш эртем чүгө ол үндөзүңе тытып кээп болуп тур-ган.

Фактыларны чырының баштай-гы чадаларында билишкни бойдус-тун бүдүмелдерин болгаш болуш-куннарың бот-боттарындан хооруд-чак, ыргыз болгаш өскөрлөс бай-далда турар кылдыр, тодаргайла-та, метафизиктиң өзү-биле көөрүн-ге чедирип келген. XVII чүс чылдың фи-лософтары Бэкон биле Локк бойдус-тун болушкуннарың көөрүнчү ол методун түмөн-бойдус эртемниң ден философияга шилчтөөкөөр

Бойдусту диалектиктиң көөрү мета-физиктиң методка кыстырып үн-дүрткен.

Метафизиканың тергидээшкенин түр болушкун болуп турган, чүгө дээсе, бойдустун тус-тус болушкун-нарының дугайында билгилерни чырының метафизиканы күштел-диреринге чедирип келген ол-ла чорудулгазы XVIII чүс чылдың ортан үзүндө метафизикага согушкун-нары таварыштырган элээр мур-накчы үзөлдөриң эртемге тыты-рын болдурган. Тергиндеп турган метафизиктиң үзөлдөргө согушу та-варыштырып, мурнакчы эртемге улам-на бадыткатынип турган хөг-жүлдөң идеязы тытып келген.

Бойдустун өскөрилбесиниң дугай-ында метафизиктиң үзөлдөргө ур-даншытыр генийлиг орус эртемден М. В. Ломоносов бүгү бойдус Үр-гүлүч өскерлишкинде, хөгжүлдөдө туруп турар чүвө деп бадыткап тур-ган. «Черниц кайтарынын дугайы-нда» деп бодунуң чогаалыңга М. В. Ломоносовтун бижээни: «...Черниц кырында көстүп турар бүдүмөл чү-вөлер болгаш бүгү өртемчей бол-за, тургустунарың эгезинде, ам тып ап турарыңыш ышкаш ыңдыг байдалга турбаан, харын анаа улуг өскерлишкиннен болулап турган деп чүвенин быжы-биле билер ужурлуг, ол дугайында төөгү бол-гаш эрте-бурунгу география, чер кы-рынга болгулаан болгаш бистин үелеривесте болулап турар өскер-лишкиннери көргүзүп турар. Эртем-чейиң эң чүгө кол бүдүмелдери планеталар безин, эң-не шимчөөс сыйдыстар безин өскөрлөп, дээр-лөк чиде бергеш, катеп көстүп кээп турда, бистин бичиң чөк бөмбүрээ-вистин эң бичи кезектери, тодар-гайлаарга, даглар (бис көөрүскө келергей улуг чүвөлөр) өскер-лишкиннен хостуг болуп деп бе?» (Шилээр философтуг чогаал-дар, 1950 чыл, арын 396—397).

Өртемчейиниң материалдык чангыс-айының идеязы М. В. Ломоносов чайыннаңчак хөгжүдүп турган. Ло-моносов физика биле химияның иш-тики харылаалың эртемге бир-ле дугаарында айтып, ол эртемниң аразында моондакты оон-биле үрөй шапкан. Ломоносов материяң бар-турарының хоолузуң ажиткаш, ма-терианың болгаш шимчээшкениң чангыс айынын дугайында мета-физиканың үндөзүн дүрүмнериң турал-дуруп турар аажок чүгөүла идеяны илдип үндүргөн.

Бойдустун хөгжүлдөзүн дугай-ында М. В. Ломоносовтун бодунуң үндөзүңдө түмөн-бойдус эртемниң байдалын дык ашкан улуг идея-ры метафизикага алысқан турган ол үениң эртемденеринден чогуур үнөлөдү албаанар. Чүгө чоорту, улам-на чаа-чаа барымдааларның ылайышыкы-биле XVIII чүс чылдың төңчүзүңдү болгаш XIX чүс чылдың эгезиниң түмөн-бойдус шимчээшкелер-и Ломоносовтун XVIII вектин ор-тан үзөлдө хөгжүдүп турганы идея-ларга келгилеңер.

XIX чүс чылдың үжүн чылдарында немек философ Гегель филосо-фия талазы-биле өртемчеини шим-чээшкинде, өскерлишкинде болгаш хөгжүлдөдө турар кылдыр көргүз-гөриң ордальдыгының кылган.

Гегельдин философиязының ажит-кы үзенин ыңда турган. Үччүлү-даа өртемчейиниң хөгжүлдөзүн дугайында эртемге оңа чүгөүла айты-рыгы тургускаш, Гегель оңу шитил-пирлевиң барган. Ол болза, корук болгаш реакциылг немек буржуа-зияның идеология турган. Франци-яга буржуа революцияның үзөлдө улус массаларың революстуг шим-чээшкиннен корткаш, немек бур-жуазия феодал дүжүмөттер-биле эвилдежи берген, француз бур-жуаз революцияның болгаш мате-риализмниң идеяларыңга удур демис-епип турган.

Материализмге удур демиселдин үзөлдө француз революцияны бол-гаш француз материализмни дүжү-метсиг байдал-биле көргөни болуп немек идеяды тытып келген. Хөгжүлдөңиң чорудулгазы Гегель идеалистиң өзү-биле көрүп турган. Оң философиязын эзугаар бүгү боттуг чүүлдүн тургузуңузу болза, диалектиктиң хөгжүп турар кайдыр-бар «абсолюттуг идея» болуп турар. Бойдус боду хуузуңда туруп турар эвес, харын оңу «абсолюттуг бурган» төрүндүрүп турар, бойдус болза «абсолюттуг бурган» хөгжүлдөңиң чүгө чадазы болуп турар бол-гаш үе эзугаар хөгжүвөйиң турар деп Гегель санап турган. «Кандыг-даа хөгжүлдөң кол чүүлү болуп үден лашкаар, ынчалза-даа делгемде хөгжүлдө туруп турар дээр ол ут-жакч чүвени Гегель геология-да, эмбиология-даа, үнүштөриң бол-гаш дигир амыттанарның физиоло-гия-даа, органистичи химия-даа четчири-биле ажылдаттыңан болгаш

ол чаа эртемнеге үндөзүлөтүн-ге, хөгжүлдөңиң ортайп тыялган теория-зын мурнаан (чижээ, Гете биле Ламарк) гениалдыг даап бодаашкын-нар чер болганда төртүнүң кел-ген шак ол үдө бойдуска дөгөл тур-ган» деп Энгельс чугаалаан («Люд-виг Фейербад болгаш немек класси-цик философиязын төңчүзү», Курполитиздат 1950 чыл, арын 21—22).

Гегель диалектикийн чамдык кол-кол принциптерин хевирлээң, сан талазыңды шынар талазыңче шилчириниң хоолузуң, уурла-нышкыктарың чангыс-айының хоолузуң демдегеп турган. Үч-чүлү-даа диалектикийн Гегель идеалистиң үндөзүңе ажылдап кыл-дып, билдирмес чүвө-биле шыры-малай чаап, хажыдып турган. Ге-гельдиң диалектиказының түмөн налчаан, озалашкан, билдирмесин Ленин хөй катеп демдегеп келген. «Мистик — идеалист спиритуалист Гегель бистин үжүн бүгү-ле өзү барымдаалаан шажыңчы идеалистиң философиязы ышкаш материализм-ни тоол көрбөй, оңу каржы дора-мчылавышаан, философияның төөл-гүзүндө билдирмес—чаа идеализм-нин мактап, ам камгалат туруп бер-ген» деп Ленин айтып турган. («Фи-лософия тетрадыртары», Курполитиз-дат, 1947 чыл, арын 263).

Гегельдин аңгы талазы-биле бур-жуазтыг кызгаарлаңчак ужу-рунда гегельчи идеалистиң диалек-тика метафизиканы ажып шыда-ваан. Гегельдин-биле алырга, нити-лел хөгжүлдөзүн чорудула-газы нитилел депшиглениң дээди үстү кылдыр оң санап турганы сос-ловиелг прусс монархияга доктап турган; билириниң хөгжүлдөзүн ге-гельчи философияга «доктап ту-рар», уурланшыкка «көтөжиң гурар», оларны аразында демисел «коксаар» болгаш оон-даа өскө. Ге-гельчи диалектика эртен же көр-үңгөн, амгы үени тайылбырлаарын бодунуң сорулгазы кылдыр салбайн турган болгаш келер үени баш удур көрүп болурун буруу шаап турган.

XIX чүс чылдың революстуг орус демократтарың чогаалдарында диалектика чеднишкиниң ажылда-тынып турган. Белинскийниң, Гер-ценниң, Чернышевскийниң, Добро-любовтун философиязы болуңуң ре-волюстуг улганышкыны-биле бар-ызы-чүктүң Маркса чедир туруп турган философиязында, ылаң-гы Фейербахтың философиязында илгалып турган. Тараачы рево-люцияның идеология турган револю-стуг орус демократтар болза, бот-тарының материалистиң философия-зы хаяаның Россияны революстуг өзү-биле чаартыры дээр крепостник-ти корум-чурумнарга удур демис-елдин идея талазы-биле чепсез деп көрүп турганнар. Бир эвес Маркса чедир үени өскө бүгү философтуг системалары боттуг чүүлдү, эртемге күзеп көрүп турган болза, XIX чүс чылдың материалистиң орус фило-софиязы феодал-крепостниктиң өзү-чүмүгө удур демократтыг элемен-тилерин илепкейлиг демисели-биле холбоалыг турган. Революстуг улус демократтарың философиязы изиг патриотизм-биле, революстуг демократизмниң идеяры-биле, улуска бараан болуп чүткүл-биле синиккен.

Орус материалистер Гегельдин идеализмни шитилериле-биле сый-галлашыаан, Фейербахтың кылганы ышкаш, диалектикийн ап октаваан-нар, харын-даа хөгжүлдөңиң принци-вин (Гегельдиң идеалистиң үндө-зүңгө чарлааны) боттуг чүүлдү тайылбырлаар сорулгага ажылаан-нар.

Үччүлү-даа, Барым-чүктүң Маркса чедир үзениң философия-рын дык ашса-даа, XIX чүс чыл-дың ортан үзениң орус матери-алистиң бойдустун болгаш нити-лелдин хөгжүлдөзүнүн бүгү-ниңти хоолуларының дугайында эртем болуп диалектикийн билип ап шы-давааннар, материализмни нити-лел амыдыралыңды адырыңче не-передиң шыдавааннар. Герценниң философиязын тодаргайлап бижи-вишаан, Ленинни бижээни болза: «Диалектиктиң материализмге Гер-цен чоокшулап чедип келген турган болгаш төөгү материализмниң муршунга кээп доктааган» (Чогаал-дар, том 18, арын 10).

Чайгылыш чок эртемниң филосо-фияны—диалектиктиң материализм-ниң чүгө Маркс биле Энгельс бир дугаарында тургускан болгаш Ленин биле Сталин улам ыңай хөг-жүткен.

II.
Төгүңүң эртен үзениң дургу-зунда эртемниң бодалдың бүгү чаал-алымшыкынарыңга даяны-машаан, Маркс биле Энгельс шынар талазы-биле чаа, материалистиң, туялуңга чедир эртемниң диалек-тикийн тургусканнар. «Мээң диалек-тиктиң методу бодунуң үндөзүн»

биле Гегельдинден чүгө ылгалдыг эвес, харын оң шуут уурланшы-каа болуп. Гегельче идеяны ада-биле оон мырнай тускай субъект кылдыр хуулдуруп турары боданын-кин чорудулгазы болза, боттуг чүүлдүң демиургы (тургузуңузу) болуп турар, ол оң чүгө даштыкы илерээшкени болуп турар. Мээң боз-за ыңдыг эвес, идеальдыг чүүл киж-иниң бажыны иштинче киртири-ген болгаш ыңда хуулдуртунган ма-териалдык чүүл болуп боордан баш-ка оон өскө чүү-даа эвес... Гегель-дин диалектиказы куду баштан ил-галган туруп турар. Шажыңчы шы-рыманы адалаан ажиткыч үрө-зүни ажыдар дээсе, оңу бут кыры-га тургузар херек» деп Маркс бижээни. («Капитал», том 1, 1951 чыл, арын 19).

Маркстың диалектиказы Гегель-дин диалектиказыңа үндөзүңдөң уурланшыкка болгаш Маркса чедир үениң материалистириниң диалектиказыңдан шынар талазы-биле илгалтып турар. Маркс биле Энгельс өртемчейин болушкуннарың шутузуңга: бойдуска, кизи нити-лелде, боданыңга диалектикийн ажиткаш, философияга улуг ажы-дышкыны, революцияны кылган-нар.

Маркс биле Энгельс диалекти-каны бойдустун болгаш нитилелдин хөгжүлдөзүнүн объективтиг чору-дугаларың көрүңчүтелишкини деп бадыткааннар. Диалектика оон уламдыан бойдустун, нитилелдин болгаш боданыңың хөгжүлдөзүнүн бүгү-ниңти хоолуларының дугай-ында эртем болдунган. Бойдустун бүгү болушкуннарыңга таварыжып турар бүгү-ниңти хоолулар болуп диалектикийн хоолуларыңга даянаш, Маркс биле Энгельс өр-темчейиниң материалдык чангыс ай-ын бир-ле дугаарда эртем өзү-биле үндөзүлөөр. Бойдусту, нити-лелде болгаш боданыңга хоорудчак болушкуннар чок, болушкун бү-дүрү болгаш бүдүмөл бурзу өскө болушкуннар-биле болгаш бүдү-мелдер-биле холбоалыг деп өөредип, марксистичи диалектика өртемчейин чангыс айың бадыткап турар. Бү-гү-ле чүвөлөр шимчээшкинни, өскер-лишкинниң, хөгжүлдөң бай-далында туруп турар, бойдустун болгаш нитилелдин хөгжүлдөзүнүн үнер дөзү болза, иштики чөрүлдээ-лер болуп деп өөредип, марксистичи диалектика өртемчейин чангыс айың бадыткап турар.

Бойдустун, нитилелдин болгаш боданыңың бүгү болушкуннары-нга нити болуп турар диалектикийн хоолуларың ажитканы бодун, чан-гыс аай эртемниг мировоззрененин тургузар арганы берген. Эш Сталин мунча деп айтыкан: «...өртемчей-лө мөңгө чүвө чок, бүгү-ле чүвө өскер-лин, бүгү-ле чүвө хөгжүп турар деп бодал астрономидан эгелээш со-циологияга чедир — чер болганда бадыткалды тып турар. Мынчангаш, бойдусту бүгү-ле чүвени шимчээш-кининиң, хөгжүлдөңиң талазы-биле ап көөр ужурлуг. А ол чүл дээр-ге, диалектикийн утка-шынары амгы бүгү эртемге синип кирип турар дээ-ни ол-дур» (Чогаалдар, том I, арын 301).

Хөгжүлдөңиң дугайында карача-гыс шың өөредип болуп марксистичи диалектика амгы бодус эртемниң хөгжүлдөзүнүн чорудулгазы-биле улам-на боду бадытканып турар. Маркс биле Энгельстың ажитканы болгаш Ленин биле Сталинның улам ыңай хөгжүткени диалектика объективтиг материалдыг өртемче-иниң хөгжүлдөзүнүн бүгү-ниңти хоолуларының дугайында эртемни бир-ле дугаарында илередиң тура-ры-биле болгаш кизи төрөлетген-ди бүгү-делегей төөгүзүңүң прак-тиказы-биле база хаямыктын мур-шунда социализм болгаш коммунизм дээш капитализмге удур бүгү чур-тарың ажылчын аңгызының болгаш бүгү депшиглөгү күштерниң демис-елкиң дүржүлдөзүнүн бүгү дүжүп турары-биле оон мурунда турган диалектикийн бүгү хевир-леринден илгалып турар.

Материалистиң диалектика болза, капиталистиң нитилелди комму-нистиң нитилел кылдыр революстуг чаартыры боттандыр төлээдө, пролетариатка нитилел хөгжүлдө-зүн өзүлүг хоолуларың ажылар-ының эргөжөк чүгөүла амыдыралчы чүүлү болуп тытып келген.

Капиталистиң нитилелге пролетар-ият бодунуң экономуг болгаш поли-тиктиң байдалының хараазыңда бодунуң хосталарың карачангыс оруун капиталистиң тургузуңу чүг-лө бурун, үндөзүн-биле өскертирин-дө, нитилелдин социалистиң тургу-зуге революстуг шилчешкининде деп көрүп турар. Хөгжүлдөң бол-гаш өскөрүлгөң дугайында, эрги чүвени чаа чүвениң тивилээриниң дугайында диалектиктиң өөредиги ажычын аңгының аңгы талазы-би-

ле чүткүшкүннериниң ханы чөптүг чүүлдүн бадыткалы кылдыр проле-тариаттың, оон марксистичи партия-зының хан-дамырыңдан хуңдөп ап турарыңың ужуру-даа ыңда.

Марксистичи диалектикийн ажы-чын аңгы бодунуң демиселин чыры-дып турар эртем деп хуңдөп көрүп турар: хөгжүлдө болза, чөрүлдээ-лерин демиселин түнели бол-дуруп, чөрүлдээлери эрги чүвө-биле чаа чүвени демисели болгаш эрги чүвени чаа чүвениң тивилээри, тө-рүтүнүп турар чүвө биле хөлү эр-тип турар чүвени демисели болгаш тө-рүтүнүп турар чүвени чаа чүвени тивилээри шитилерлээр деп чүвени дугайында марксистичи диалекти-каны өөрединден пролетариат со-циализм дээш капитализмге удур демиселге бодунуң теоретиктиг чеп-сээн тып турар.

Марксизмниң түтүнүң адаа-биле тивилээ социализмниң делегейде бирини чуртуу—ССРЭ-ниң үлөгерин эзугаар Европаның болгаш Азия-ның улус демократиязының чурт-тарында чүс-чүс миллион кижилер ам чаа амыдыралды тургузуп турар-лар. Демократияның улуг лагерин миллион-миллион кижилер ирип-чыдаан капитализмниң кам-галчыларыңга удур демиселдин чепсези материалистиң диалектика-дан тып ап турарлар.

Маркс биле Энгельстың тургуска-ны болгаш Ленин биле Сталинниң байдып, хөгжүткени материали-стиң диалектика болза, билириниң карачангыс эртемниг методу болгаш пролетариаттың революстуг демис-елинниң тактиказының теоретиктиг үндөзүн болуп-дур.

Марксистичи-ленинчи философия бодалды дээди үстү болуп «Ди-алектиктиң болгаш төөгү матери-ализмниң дугайында» деп гений-лиг чогаалыңга И. В. Сталин бол-гаш шевкирттиң партиязының практи-ки ажыл-чорудулгазыңа матери-алистиң диалектикийн улуг ужу-рдузанын оңазы-биле шыгаң. Диалектиктиң материализм болза, коммунизмни теоретиктиг үндө-зүн, марксистичи-ленинчи партияны мировоззренези болуп. Ол болза, пролетар диктатуразың чаалап алары дээш демиселге, коммунизм тургузары дээш демиселге пар-тияны, ажылчы чоңнарың идея та-лазы-биле чепсеглеп турар. Маркс-изм-ленинзмниң философиязы-биле большевик партияның револю-стучи практиктиг ажыл-чорудулгазы-нын аразында туруп турар ишти-ки харылааны ол чогаалда тодаргай көрүскөн. Политикага адалгаал кылбас төлээдө, марксистичи диалек-тиктиң методун дүрүмнериң уурут-тулга кылыр херек, төөгүлүг, хөг-жүлдөңиң хоолуларың билер херек деп эш Сталин өөредип турар.

Билириниң эртемниг методу чүвөлөриң болгаш болушкун-нарың боттарындан илерети-нер, болушкуннарың шың көөр-үн чүгө ыңдыг метод берип бол-дур болгаш шың билириниң база үрө-түңдөдөг практиктиг хөдө-лишкинге уауртууга болуп бол-дур. Хөгжүлдөңиң нити хоолу-лар ынчангаш чүвөлериң болгаш болушкуннарың билеринге уурут-тулга, оларны билириниң болгаш оларны өскертирини методу болуп турарлар. Хөгжүлдө диалектикийн хоолуларыңга үндөзүлөш болуп турар деп чүвени билер тургаш, ол хөгжүлдөңиң чорудулгазы эртем талазы-биле баш бурунгаар көрүп болуп.

Марксистичи диалектикийн хоолу-лары чүгө бүгү-ниңти болуп тура-ры-биле эвес, харын оон хоолу-лары кезээдө хөдөлип турары-биле ол диалектика билериниң болгаш хөдөлүрүн методу болуп турар. Ол хоолулар капитализм-даа үз-өзүндө, социализм-даа үзүндө, ком-мунизмге-даа хөдөлбүшөөн турар-лар. Ынчаарга диалектикийн хоолу-лары бүгү-ниңти болгаш доктаа-мал хөдөлип-даа турар болза кая-даа бир дөмө илереп турбас. Чижээ, бойдусту бүгү чүвөлөр кезээ мөңгө өскерлишкининиң, хөгжүлдөңиң бай-далында туруп турар деп диалек-тикийн дүрүм мөңгө, чүгө дээр-ге, өскөрүлгөң болгаш хөгжүлдө кезээ-мөңгөдө туруп келген бол-гаш кезээ-мөңгөдө турар дур. Ылаң-гы болза, ол дүрүм бодунуң утка-шынарың болгаш илерээшкни-н хевириниң талазы-биле кезээ-мөңгөдө аңгы-аңгы турган болгаш аңгы-аңгы турар-даа. Черниц кы-рыңга дигир организмниң тытып келгени, кизи төрөлеткен шитиле-линиң тытып келгени—бо бүгү бол-за, өскерлишкиниң, хөгжүлдө-ниң оон мурунда турбаан хевир-лериниң тытып келгени айтып турар-дыр. Диалекти-каны доктаамал хөдөлип турар хоолулары чогуур үе бурзуңдө бойдуска болгаш нитилелде ы-зы-язы боттанып турар: шим-чээшкинин, өскөрүлгөңиң чө-

рудулгазы агаарың массаларыңың шимчээшкини хевирлиг-даа, металл-дың ажыры хевирлиг-даа, ыштаң дүшкөн бурунуң ярири хевирлиг-даа, биологтуг чаа хевирини тургу-стунарың чорудулгазыңга-даа, кижилерниң чаа нитилел тургузуун тургузары хевирлиг-даа илеретинип турар.

Моон ужурундан диалектикийн хоолуларының доктаамал чоруну метафизикчи өзү-биле билеп болбас, диалектикийн хоолулары бүгү-ниңти-даа болза, химияга болаарга механикага бир янзы, нитилелде болаарга биологияга бир янзы иле-ретинер. Диалектикийн формула-рын шээжилеп алыры-биле кызы-гаарлатынып болбас, тускай боттуг чүүл бурзуңдө диалектикийн хоолуларының тодаргай илерээш-кинин өөредип херек.

Диалектикийн хоолулары ботта-рының бүгү-ниңти болуру-биле мөң-гө, ынчалза-даа, оларны илерээш-кини төңчү чок, янзы-буру. Моон ужурунда марксистичи диалекти-ка доктаамал болгаш шээжилекчи чорукка уурланшыкка, ол белев харыларың бербес, а харын чүгө билериниң болгаш хөдөлүрүнни методу болуп турар, оңу чогаалдык ажыгларын, бойдустун болгаш нити-лел амыдыралының янзы-бүрү алдырларыңга оң тодаргай иле-рээшкенин өөредип марксистичи диалектика негеп турар.

Теория болуп марксизм «...Фран-цияга болаарга, ылангыя Англияга бир янзы, Германияга болаарга Францияга бир янзы, Россияга болаарга Германияга бир янзы хере-летинип турар чүгө нити удуртук-чу хоолулары берип турар» деп Ленин өөредип турар (Чогаалдар, том 4, арын 192).

Бүгү-ниңти болуп турар диалекти-каны хоолулары чүвөлөргө тодар-гай хоолулар-биле кожа эвес, олар-дан башка эвес, харын оларны боттарыңга—тодаргай хоолуларга илеретинип турар деп марксизм өөредип турар. «Нити чүвө чүгө тускай чүвөгө, тускай чүвени да-мчытыр туруп турар» деп В. И. Ленин айтып турар («Фи-лософия тетрадыртары», арын 329). Чижээ, диалектикийн хоолулары фи-зиктиң хоолулардан башка, олар-ның-биле кожа илеретинип турар эвес, харын физиктиң хоолуларга илеретинер. Бойдустун болгаш нити-лелдин өскө-ла болушкунна-рында база-ла ыңдыг болуп турар.

Эртем болуп философия Гегель-дин болгаш өскө-лаа хөй-хөй бо-лакчыларың бодоп турганы дөг, өскө эртемнен тергилеп, оларга «бодунуң» хоолуларың тудуп би-жиң берип шыдаас. Философия чүгө болуп болушкуннарда, аңгы-аңгы эртемниң хоолуларында: математиканың, физиканың, химия-ны, биологияны, нитилелдин бол-гаш боданыңың хоолуларында бар турар нити чүүлдүн илергейлеп турар.

Совет тургузуг

Кызыл хоорай Соведици XI сессиязы

Чоокта чаа Кызыл хоорай Соведици XI сессиязы болган. Анаа 1951 чылда хоорай бюджетинин куузелдизинин болгаш 1952 чылда бюджет телевидлини дугайында болгаш организацион айтырыг чугаалашкан.

Бир дугаар айтырыг талазы-биле хоорайнын сан килдизинин эргелекчизи эш Строгов илеткел кылган. Хоорайнын 1951 чылда бюджетди орулга талазы-биле 101,3 хуу куусетинген. Бндыг болза-даа, чамдык чуулдерни талазы-биле бюджетке 500 муу рубль чедир кирбэзин илеткелчи демдеглээн.

Хоорайнын коммуналдыг бುದургаларындан 314,5 муу рубль бадилатынган пландан эвээш кирген. Ооң иштинде электри станциясындан 271 муу, чунар бакындан 58 муу рубль чедир кирбээн. Коммуналдыг бುದургалардан 1951 чылда үш-ле бುದургалар бುದургалардын куусеткен.

Хоорайнын коммунал ажил-агынын септелге-тудук конторагы багай ажилдаан. Чурталга фондусун чагайжылдар болгаш септээр хемчеглер куусеткен.

Хоорай Соведицини куускому болгаш ооң коммунал ажил-агы килдизи хоорайнын чунар бакынын эки ажилдаарын хандырбаан. Олчаажык кирип алырыннын планы чугла 17,6 хуу куусетинген. Чунар бакын ам-даа багай ажилдап турар.

Колхоз рыногундан хөрөнг кирип алырыннын онаалдазы чедир куусетинген.

ССРЭ-нин улус ажил-агынын сайзырадырыннын кууруне чышкинини (1951 чылда үндүргени) бижилдигеи хоорайга чедикширин эрткен. Бндыг-даа болза, чамдык албан организация, бುದургалар чедир ажилчы, албан-хаакычтарын, ылангыя ажалга чаа кирген кижилерни бижилдиге хаара тутпай турган.

Хоорайнын сан килдизинин багай ажилыннын туннелинде транспорттан мал ээлеринден бюджетке кирер хөрөңгиче кирбээн. Телевир чурумун быжыглаар дугайында чугула хемчеглерни албай турган. Чамдык удуртукчулар, ылангыя көдээ ажил-агы техникмуунун директору эш Херуменко, суг ажалгай эргелекчини начальниги эш Никулина, облпотребсоюзун транспорт конторазынын начальниги эш Кибитов сан-хөөнү чурумун эне каржызы-биле үрөп турганнар. Олар ажилчы, албан-хаакычтардан үндүрүп тырттып алгаш, бюджетке шилчипейн боттарынын ажил-агынын саарылгасын чарылдап турган таварылгалар бар.

Хергелекчилер кооперациясында бюджетке хөрөңг кириринин планы 102,1 хуу куусетинген. Бндыг болза-даа, хоорайда садгы ажалы ам-даа эки тургустунаанын демдеглээн. Картофель болгаш өскөдаа ногааларын кышкы үеде четчир саныг кылдыр белеткен албаан. Хей-ниитинин ченинилге черлерин

илереди, өөредилгени экижидер талазы-биле тодаргай доктаалдарын хүлээп ап турган. Ол доктаалдарнын кууселдизини шын организастап чорудуп турганы-биле партиязы өөредилге районга элээн экижээн.

Партия өөредилгенин организастыг, идея-политиктиг деңгелини бедик болуру пропагандаистерден үлүү-биле хамааржыр. ВКП(б) райому өөредилге чылды эгезинден бээр пропагандаистерни семинары 6 удаа эрттирген, чөвүдөл хураллары 2 удаа эрттирген болгаш пропагандаистерни метод солчурун ажалк кичээлдерин 2 удаа организастаан. Пропагандаистерни семинарлары ВКП(б) райомуун секретарлары боттары удуртуп, тема бүрүзүгө кичээлдерин канчаар эрттиренин методунун база пропагандистерни сурдугаларын дугайында болгаш өскө-даа лекцияларнын номчуп турарлар. Районуун партия өөредилгенин четкизи көргүздүг өөредилге материаллары — альбомнар, карталар-биле хандыртыган.

ВКП(б) райомууну талазындан партия өөредилгенин экижидерине ап чоруткан хемчеглерини түннелинде районда партия өөредилгенин эрткен чылга демейлээр элээн экижээн, бөлгүмнөр болгаш политшколалар база районун кежээки партия школалары боттарынын мурунуга салдынган сурдугаларын багай эвес кууседип, кичээлдерин идея-теория талазы-биле бедик деңгеле эрттирип турарлар.

ВКП(б) тегүзү өөрениринин бедикте хевиринин 2 бөлгүмнери район төвүде болгаш Кара-Сугда ажилдап турар, ында 22 коммунисттер болгаш партия кежигүнү эвстер хаара туттунган. Район төвүде ВКП(б) тегүзү өөрениринин бедикте хевиринин бөлгүмү (пропагандаиз эш Кузуи) 18 удаа кичээлдерин эрттирген, ВКП(б) тегүзүгүч допчу курузунун беш эгелерин Ленин — Сталинның чогаалдары-биле холбаштырып өөренип дооскан. Кара-Сугда ВКП(б) тегүзү өөрениринин бедикте хевиринин бөлгүмү (пропагандаиз эш Андриешков) 16 удаа кичээлдерин эрттирген, ВКП(б) тегүзүгүч допчу курузунун беш эгелерин Ленин — Сталинның чогаалдары-биле холбаштырып өөренип дооскан. Бөлгүмнери дыйнакчылары кичээл үсейин, конспектти үргүчү тургузуп ап, эрткен темаларын эки шилчээди ап турарлар.

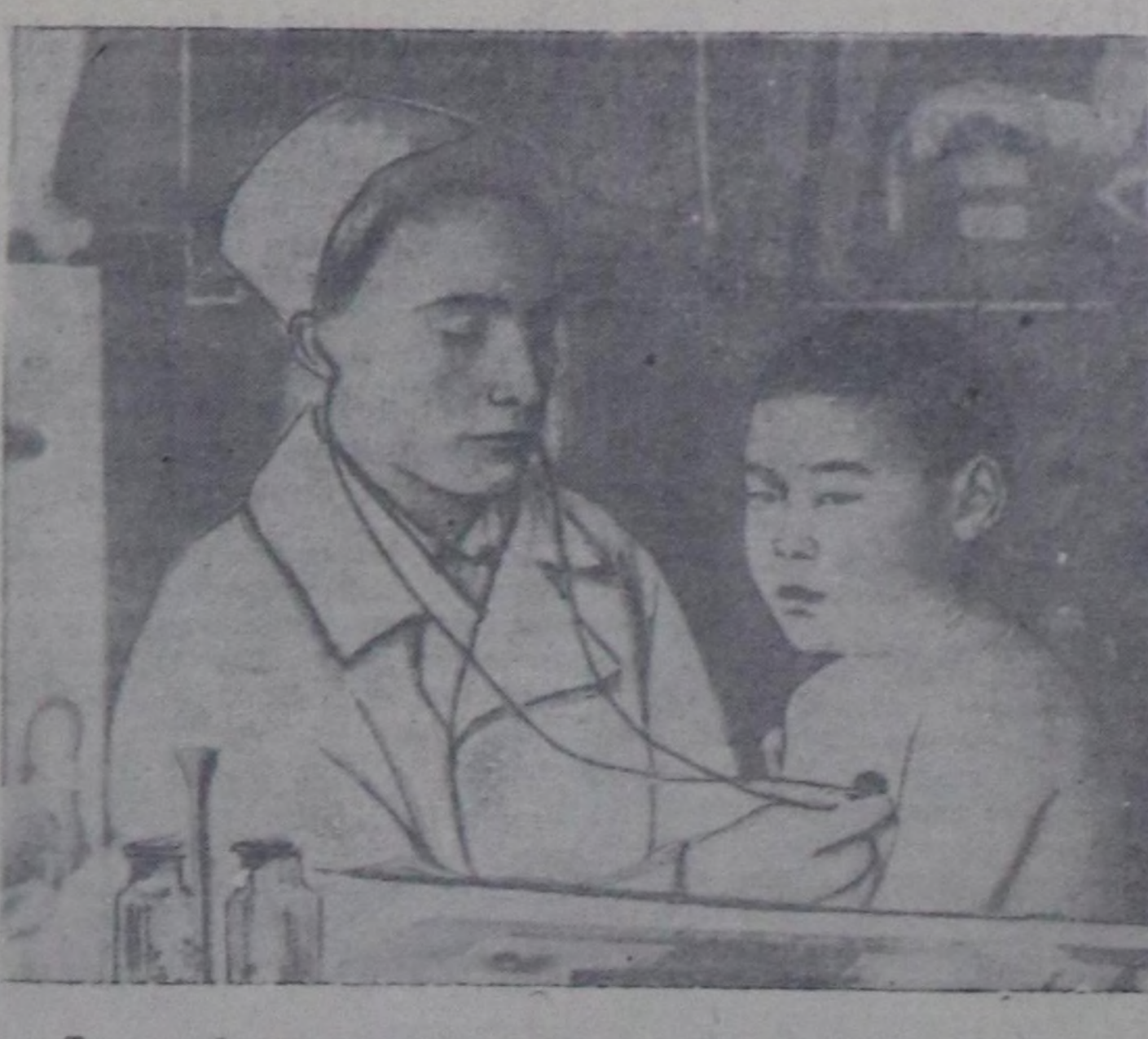
Район төвүде партиянын кежээки школанын 23 коммунистер болгаш партия кежигүнү эвстер хаара туттунган. Партиянын кежээки школанын бир дугаар куруу 130 ажалк шактынн программанын өөренип эрткен болгаш ам партия болгаш совет ажалдарынын айтырыгынын (пропагандаиз эш Ондар-оол) программанын өөренип дооскан, делегейни политиктиг болгаш экономиктиг картанын (пропагандаиз эш Тары-Сүрүч) программанын доозар четкен болгаш ВКП(б) тегүзүгүч допчу курузунун беш эгелерин өөренип дооскан, ам алдыгы эгезин өөренип турар. Кежээки школанын ийи дугаар куруу ВКП(б) тегүзүгүч база партия болгаш совет ажалынын айтырыгынын программанын өөренип дооскан, ам көдээ ажил-агы экономиказынын айтырыгынын (пропагандаиз эш Фетисов), делегейни политиктиг болгаш экономиктиг картанын (пропагандаиз эш Сейяшин) программаларын апрель айда өөренип доозар.

Партиянын кежээки школанын дыйнакчыларындан эштер Дудин, Кежиеш, Дукар, Дайгыраноо, Норбу, Трако, Чолак олар эки өөренип турарлар.

«ВКП(б) тегүзүгүч допчу курузу» өөрениринин 10 бөлгүмнери ажилдап турар, ында нигизи-биле 188 коммунистер болгаш партия кежигүнү эвстер хаара туттунган. «ВКП(б) тегүзүгүч допчу курузу» өөренир бөлгүмнери 16-дан 20 чедир кичээлдерин эрттирип, «ВКП(б) тегүзүгүч допчу курузунун» 1—6 эгелерин өөренип турарлар, ийги чылдын бөлгүмнери база бар. ВКП(б) райомуун чанында бөлгүм «ВКП(б) тегүзүгүч допчу курузунун» он үш эгелерин өөренип дооскан, ам он беши эгени өөренип турар. Кара-Сугда бөлгүм тос эгелерин өөренип дооскан, ам он ийги эгени өөренип турар.

«Бурунгар» колхозта (пропагандаиз эш Огар), Сталин аттыг колхозта (пропагандаиз эш Селин), Кара-Тал 7 чыл школанын (пропагандаиз эш Сорокин) ВКП(б) тегүзү өөренир бөлгүмнери кичээлери доктаамал, бедик идея деңгеле эрттип, программаны долзуу-биле өөренип турар. «Бай-Булу» колхозта И. В. Сталинның бюграфиянын өөренир бөлгүм программа эзуаар материалдарын өөренип дооскан, ам эгезинде эгелеш каттап турар. Бөлгүмнери дыйнакчыларындан эштер Очур, Сюгер, Серин, Чигден, Мадыр-оол, Сенди, Бүрүн-оол, Аспан-оол, Доржу, Чаштыг олар эки өөренип турарлар.

Районда 141 дыйнакчылыг 10 политшколалар ажилдап турар, политшколалар бүрүзү 14-ден хей каттап кичээлдерин эрттиргилээн, бир-

Тожу районун эмиелге ажилдакчылары эмиээр ажил-биле чегрелештир аарыгынын болдурбас дээш баш бурунгаар хемчеглерин ап турарлар.

Чурукта: эмчи Татьяна Максимовна Холодкова Тоора-Хем эмнелгезинде шинчилге чорудуп турары.

Профэвилелин район конференциязы

Чоокта чаа күрүне албан черлерини ажилдакчыларынын профэвилелин Бай-Тайга район конференциязы болган.

Профэвилел райомуун ажилынын дугайында отчел илеткелди райомуун даргазы эш Маадыр-оол кылган. Ол болза, бодунун илеткелге профэвилел райомуун ажилында бар чедикширини демдегелеп, четпестерни илереди чугаалаан.

Конференциянын киржикчилери профэвилел райомуун ажилында үндөин четпестерни шүгүмчүлээн. Чүл дээрге, профэвилел райомуун бодунун иштиги организаст-массалыг болгаш культура-массалыг ажилдарын онза баксыраткан.

Профэвилел бөлүктеринин эрткен отчел-сонгудалыг хуралдары 9 бөлүктерин иштинден 7 бөлүктерин ажилын багай деп санаан. Бо болза, профэвилел райомуун кудуку организациялар-биле халылазынын багай тургустунаанын, оларнын ажалынга практиктиг дузаны көргүспейн турарын шуут херечилеп турар. Профэвилел райомуу ажал планы чок ажалдап келген.

Тээли чеди чыл школанын профэвилел комитети (даргазы Дектерова) эрткен чылдын дургузунда кежигүннерин дадывыр-ле безин хавырбаан. Районда профэвилел организацианы күш-ажылдын чурумун сагырынга ында ажилдакчыларны чаңкытырбаан. Ол ышкаш ажилдакчыларны культурлуг негелделери хандыраарына, социалистиг чарышты организастаар талазы-биле партия организациаларынын ажилдарына профэвилелдин чер-черде организациалары эки дузалашпаан.

Профэвилел райомуун ажалы ол хире сандараашкында туруп турда профэвилел обкому база хемчег ап дузалашпаанын конференциянын киржикчилери шүгүмчүлээнер.

Конференция профэвилел райомуун чаа составын сонгаан. Профэвилел кежигүннеринин конференцияга берген шүгүмчүлелчи саналдарына чаа сонгуктан комитеттин составы амдырал кырынга боттандырар херек.

Үрезиннерини шынарын бедидеринин бир чугула аргазы

Тараа үрезиннеринин чамдызы үнүүлел эвес болур. Ооң чылдагааны болза, оларнын чуурлуп урегенинде, иээинден болгаш доктааларындан хамааржып турар. Чамдыкта ачаа дирги, кадык үрезинер база үнөйи баар таварылгалар кайы хей болуп турар. Академик Г. Д. Лисенко үрезиннерини чылдагаан чок черге үнөйи баарынын теориязын ажилдап кылган. Дирги үрезинер үнөйи чадага турар үеде ачаа үнөйи баар. Бичалза-даа үрезиннерин ол «удуй бээр» чоруу ааргы эвес. Бндыг үрезиннерин үнүүлел аргалы 95—98 хуу чедип турар.

Чылдагаан чок черге үнөйи баар чоруктан үрезиннерин үндүрлелдер оларнын чылдар черинче агаарын кирип, оларны кургадыр болгаш чылдыг агаар-биле чылдыр апарар. Тарылга материалдарын агаар-биле чылдыр чорукту колхозтарын калбаа-биле ажаллааны болза, ол арга үрезиннерин үнүүлелин болгаш өзүп үнеринин кужун бедидеринин эки аргазы болурун көргүскөн.

Энир чылын бистиң областың колхозтары кургадыр, чылдыр, салгыны каксыр аргаларын ажаллап тургаш 2,5 муу центнер үрезини таарымчалыг байдалче кирип, чакыл тарырынга хергелдээр. Чазын үрезиннерин чылдыр экижидер ажалдарын Чөөн-Хемчик, Улуг-Хем болгаш Каа-Хем районнарын колхозтары эки организастаан.

Улуг-Хем районуун Жданов атыг колхозунга 1951 чылдын чазынында 200 центнер кызыл-тас үрезини чылдышыктын мурунула үнүүлели 80 хуу, өзөринин кужу—80 хуу, өзөр аргалы 96 хуу турган болза, ол үрезини даштынган чылдыг агаар-биле чылдыканынын сонда оң үнүүлели 95 хуу, өзөр кужу 90 хуу четкен. Каа-Хем районуун «Сталинск орук» колхозунга сортуг кызыл-тастың 1420 центнер үрезини чылдышыктын мурунула үнүүлели 87—89 хуу, өзүп үнер кужу—80—82 хуу турган болза, чылдыканынын сонда оң үнүүлели 95 хуу, өзүп үнеринин кужу—91 хуу чедир бөлбөз. Моон ап көөрге үрезини чылдыг агаар-биле чылдыр чорук оң үнүүлели болгаш өзүп үнер кужун бедидерине улуг ажыкты тодаргайдыр.

Чылдыг агаар-биле үрезиннерин чылдыр чорук чугле үрезинерин үнүүлели болгаш оң өзүп үнер кужун бедидер эвес, харын дүжүттү дька бедидип, оон шынарын экижидер.

Чөөн-Хемчик районуун «Большевик» колхозунга 1951 чылдын чазынында 46 гектар черге чинге-тараанын чылдыттыган үрезинерин чагып тараан. Өскө-даа агротехниктиг хемчеглерин ап чорутканы-биле кады ол черден 22 центнер дүжүттү алган, а чылдыттымаан үрезинер чагып тараан черлерден чугле 15—17 центнер дүжүт алдыган.

Үрезиннери агаар-биле чылдыраарын дүжүтке саълдары чугле ону чоруткан чыл-биле кызыгаарлатынмас. Бичаар ажилдадыган үрезинерден алдыган дүжүттөн аныглан үрган үрезинер-биле ийи дугаар чылда база тарырга оң дүжүдүгө агаар-биле чылдышыкынын саълдары база көстөр. Бичаарга ол чорук үрезинин үнүүлелин бедидеринден аныгта, харын оң сайзыраларыннын бир чугула чүүлү болур.

Үнүүлел талазы-биле кулу шынардыг үрезинерни чагып тарып болгашын сактып алыр херек. Бндыг үрезинер дүжүттүг быжылы орайтадыр, тараанын быжыды дески эвес болур, ыңчаарга ол чорук дүжүттү сан-даа, шынар-даа талазы-биле кудуладыр. Өээр кужу кошкек үрезинер чаксы кургаг хаттын үезинде кулакталып үнүп шыдаары баар, чуге дие, хөрүнүнү кырында кады дүргени-биле кадып, кургаг бээр. Орай кулакталып үнгөн таралар куска кушуктун үезинде хамыкты мурунай өлүр.

Үрезиннери ажал амбарларга сайзыралып ажалдаар. Үрезинер кышкы үени дургузунда ажалк сой берген ужурунда оларны 30 сантиметр чедир чугалар эжер ужурул.

Чылдыг хуннерде үрезинерни хүн чердине 5—10 сантиметр кызын кылдыр чада төгөр болгаш хүнде 3—4 каттап быдылар. Үрезинерни ыңчаар чылдычы 4—5 хүн дургузунда үргүлчүлээр. Изыг хуннерде үрезинерини хүнге ширттиптерни хайгарарар. Оон журунда изыг хуннерде үрезини хөлгелеп каан черлерге чадар ужурул.

Чылдышыктын дузаны-биле үрезинерин үнүүлел чоруун бедидеринин методун ажаллап тургаш, Улуг-Хем районуун «Свобода труда», Киров аттыг колхозтары дька улуг шөлдерден чыл буруде бедик дүжүттү ажаап ап турарлар.

Бо чылын үнүүлел шынары куду үрезинерин хей болуп турар чоруу, чакыл тарып үрезинерин чугле бедик шынардыг кылырынче, база оларны доп-дораан чылдырынче бугу хемчеглерин ап чорударын колхозтар даргаларына болгаш көдээ ажил-агынын тускай эртемниглерине хүлээдирип турар.

Чөөн-Хемчик районуун «Большевик» колхозунга 1951 чылдын чазынында 46 гектар чургула болгаш оон-биле кады 2 дьрбактыг, 2 дигир, 2 күзөн кештерин «Заготжирсырьбе черинин колхоз суурунда телээзинге эккел кириген.

Урезин шынарыннын талазы-биле Облкуриспекциянын агроному. А. ЕРМАКОВА.

Хоочун аңчынын олчазы болгаш оон-биле кады 2 дьрбактыг, 2 дигир, 2 күзөн кештерин «Заготжирсырьбе черинин колхоз суурунда телээзинге эккел кириген. Т. КОНГАР.

Шактар-оолдун эки ажалы

Суг-Хел районда Киров аттыг колхозтун кежигүнү эш Шактар-оол Киров аттыг колхоз организастатанганындан тура-ла колхоз бುದургаларын муракчыларынын одуруунга санатынып келген.

1951 чылдын чазынында ол ажаап суггарып чайлааны 73 гектар черге кызыл-тастың га бурузундан 25—26 центнер дүжүттү өстүрген.

Күзүн тараа ажаалдазынын үезинде тараа дамылгасынга ажалдап, үлүг-нормазын хүн-бүрүдө-ле 150 хуудан эвээш эвес кууседип турган.

Эш Шактар-оол 1951 чылда 739 күш-хүнун ажилдап алган. Ам ол тудук бригаданынын ыша белеткээр черинде ажалдап, үлүг-нормазын ажыр кууседип турар.

О. БЕЛЕК-ООЛ.

Партийжи өөредилгени бедик деңгеле доозар дээш

ВКП(б) Чаа-Хөл райому бо чылы коммунистерин болгаш партия кежигүнү эвстеринин марксисценини өөредилгенин организастыг болгаш идеяг деңгелин бедидерине улуг кичээлгени салып, элээн боттут хемчеглерин эл чоруткан.

ВКП(б) райому болгаш партия эге организациялары бо өөредилге чылында өөредилге системаны таарыштыр тургузарыне болгаш дыйнакчыларын билинчиг деңгелдин барымдаалап шилп хуваарыне улуг кичээлгени салган. ВКП(б) райому бөлгүмнере болгаш политшколаларга марксисценини теориянын башкыларын эки билгилг, дуржугалыг кижилери пропагандаистерге шын шилп ап, ВКП(б) райомуун бюрузунга бадьлаан.

ВКП(б) обкомуун чанынга болуп эрткен ай хуусаалыг пропагандаистер семинарына эки билгилг пропагандаистерин өөредип алган.

ВКП(б) обкомуун VII пленуунуң партия өөредилгенин дугайында доктаалын ажал-херек кырынга чедикширинин кууселди суралга-биле районун партия активинин хуралына тургузуп чугаалашкан, боттут хемчеглерин айткан шилтирени хүлээп алган. Пленуунун доктаалын районун партия эге организацияларынын канчаар кууседип турарынын дугайында айтырыгы ВКП(б) райомуун V пленуунга бир удаа тургузуп чугаалашкан. ВКП(б) райомуун бюрузунга партия өөредилгенин талазы-биле айтырыгынын 8 удаа чугаалашкан. Өөредилге дугайында 5 партия эге организациялар секретарларынын илеткелдерин дыйнап, четпестерни

тер болгаш партия кежигүнү эвстер хаара туттунган. Район төвүде ВКП(б) тегүзү өөрениринин бедикте хевиринин бөлгүмү (пропагандаиз эш Кузуи) 18 удаа кичээлдерин эрттирген, ВКП(б) тегүзүгүч допчу курузунун беш эгелерин Ленин — Сталинның чогаалдары-биле холбаштырып өөренип дооскан. Кара-Сугда ВКП(б) тегүзү өөрениринин бедикте хевиринин бөлгүмү (пропагандаиз эш Андриешков) 16 удаа кичээлдерин эрттирген, ВКП(б) тегүзүгүч допчу курузунун беш эгелерин Ленин — Сталинның чогаалдары-биле холбаштырып өөренип дооскан. Бөлгүмнери дыйнакчылары кичээл үсейин, конспектти үргүчү тургузуп ап, эрткен темаларын эки шилчээди ап турарлар.

Район төвүде партиянын кежээки школанын 23 коммунистер болгаш партия кежигүнү эвстер хаара туттунган. Партиянын кежээки школанын бир дугаар куруу 130 ажалк шактынн программанын өөренип эрткен болгаш ам партия болгаш совет ажалдарынын айтырыгынын (пропагандаиз эш Ондар-оол) программанын өөренип дооскан, делегейни политиктиг болгаш экономиктиг картанын (пропагандаиз эш Тары-Сүрүч) программанын доозар четкен болгаш ВКП(б) тегүзүгүч допчу курузунун беш эгелерин өөренип дооскан, ам алдыгы эгезин өөренип турар. Кежээки школанын ийи дугаар куруу ВКП(б) тегүзүгүч база партия болгаш совет ажалынын айтырыгынын программанын өөренип дооскан, ам көдээ ажил-агы экономиказынын айтырыгынын (пропагандаиз эш Фетисов), делегейни политиктиг болгаш экономиктиг картанын (пропагандаиз эш Сейяшин) программаларын апрель айда өөренип доозар.

Партиянын кежээки школанын дыйнакчыларындан эштер Дудин, Кежиеш, Дукар, Дайгыраноо, Норбу, Трако, Чолак олар эки өөренип турарлар.

«ВКП(б) тегүзүгүч допчу курузу» өөрениринин 10 бөлгүмнери ажилдап турар, ында нигизи-биле 188 коммунистер болгаш партия кежигүнү эвстер хаара туттунган.

«ВКП(б) тегүзүгүч допчу курузу» өөренир бөлгүмнери 16-дан 20 чедир кичээлдерин эрттирип, «ВКП(б) тегүзүгүч допчу курузунун» 1—6 эгелерин өөренип турарлар, ийги чылдын бөлгүмнери база бар. ВКП(б) райомуун чанында бөлгүм «ВКП(б) тегүзүгүч допчу курузунун» он үш эгелерин өөренип дооскан, ам он беши эгени өөренип турар. Кара-Сугда бөлгүм тос эгелерин өөренип дооскан, ам он ийги эгени өөренип турар.

«Бурунгар» колхозта (пропагандаиз эш Огар), Сталин аттыг колхозта (пропагандаиз эш Селин), Кара-Тал 7 чыл школанын (пропагандаиз эш Сорокин) ВКП(б) тегүзү өөренир бөлгүмнери кичээлери доктаамал, бедик идея деңгеле эрттип, программаны долзуу-биле өөренип турар. «Бай-Булу» колхозта И. В. Сталинның бюграфиянын өөренир бөлгүм программа эзуаар материалдарын өөренип дооскан, ам эгезинде эгелеш каттап турар. Бөлгүмнери дыйнакчыларындан эштер Очур, Сюгер, Серин, Чигден, Мадыр-оол, Сенди, Бүрүн-оол, Аспан-оол, Доржу, Чаштыг олар эки өөренип турарлар.

Районда 141 дыйнакчылыг 10 политшколалар ажилдап турар, политшколалар бүрүзү 14-ден хей каттап кичээлдерин эрттиргилээн, бир-

ге херекселдери-биле четчири-биле хандырдыр турар.

Коммунистерин болгаш партия кежигүнү өөредилгенин экижидери дээш ВКП(б)-нин Чаа-Хөл райомуунун ап чорудуп келген хемчеглеринин түннелинде районда партия өөредилгенин бедикте бо чылдын өөредилге программанын долзуу-биле эки шынардыг доозар.

Бндыг болза-даа, бөлгүмнери болгаш политшколаларын ажалында чамдык четпестер ам-даа бар болуп турар. Чүл дээрге, Сталин аттыг колхозта политшкола (пропагандаиз эш Очур-оол) 4 удаа кичээлдерин үскен болгаш ол политшколанын дыйнакчыларында кичээлдерин үзер болгаш конспектти чече тургустас, эрткен кичээлдерин кошкек шинээди ап турар кижидер бар. Политшколанын ажалын экижидер талазы-биле ында партия эге организацианы кошкек хемчеглерин чоруткан.

Марксизм-ленинизмни боттары өөренип турарларын чамдыктары ам-даа өөренип алыр дээн номнарын чедир өөренип турган. Ол талазы-биле ВКП(б) райомуу сөлүгү үеде шыныг бөлгүмнери ап чорутканы-биле ол четпестер узуктаанып турар.

Партия чарыдышыкынын системанын доору турар четпестерни дарий узуткааш, ВКП(б) обкомуун VII пленуунун 1951 — 52 өөредилге чылында партия өөредилгенин ажалын чедикширинин доозар дугайында доктаалын Чаа-Хөл районун партия организацианы ажал херек кырынга чедикширинин кууседип шыдаар дээрзи чыгынг чок.

Т. БЕГЗИ,

ВКП(б) Чаа-Хөл райомуунун секретари.

УЛУС ДЕМОКРАТИЯЗЫНЫҢ ЧУРТТАРЫНДА

Лодзьның пәс-таавычылары

(ПОЛЬШАДАН ЧАГАА)

Лодзь—Польшада пәс-таавы үлет-пүрүчү эн-не улуг төвү. Лодзь, ре-волүстуг чачылдарны хоорайы болур. Ону «Кызыл револүсчү хоорай» деп атап турар. Ол база-ла анаа чүе эвес. Лодзьнын ажилчылары польша пролетариаттын башталгазы-биле 1905 чылда Россиянын ажил-чыны ангазы-биле кады хаан чазакка удуз шиптирли-биле демисешкен-нер. «Лодзьнын ажилчылары хоорай» кудумчулары он-он баррикада-лар-биле дуглап, үш хүн иштинде (1905 чылдын июнь 22—24 хүннери-де) хаан шериглери-биле кудумчу тулуушкуннары чорукканар. Ма-наа боо-чепсектиг демисел забастов-ка-биле холбашка» деп «ВКП(б) төгүзүчү доңчу курду» чуга-лап турар. (арың 69).

Лодзьнын ажилчылары бүгү польша пролетариат ышкаш 1917 чылда Октябрьдын социалисттик Улуг револүсизмнин хүнеринде орус ажилчыны ангазы-биле чангыс эл-сет-килини катыштырганнар.

Лодзьнын ажилчыларынын совет ажилчыны ангазы-биле тулукчу ре-волүстуг демиселини дриг болгаш үзүлбөс чорук чаа быжыг үндөзүнү тып алган. Польша болгаш совет улустарыны аразында найрал ам бүтүмүс.

Ол дугайын хей сангыч чижектер херечилеп турар. Магазиннерин көрүңкүлүгү витриналарында совет ном дөңгөлөрү дөңгөлөгөн. В. И. Ленин биле И. В. Сталинны генерал чугаал-дары Лодзьнын бүгү ажилчы чонон-га чедирин болу берген. Москва-ны, азы Горькийни автодугу-ларын холдары-биле бүдүрүп кылган машиналары хоорайны кудумчуларында шуужуп алган ма-наажып турарлар. Урал машина ту-дугуларыны кылган кайтамчы-тыг краннары боттарыны кан хо-лайларын чаа тудуларны кырычче бедни-биле көдүрүп үндүрүп турар-лар.

Хоорайны иштинде, кыдыгларында болгаш чоогунда хей он-он улуг-удуг пәс-таавы фабрикаларынын хоолайларыны быжо өрү шөйлүп үнүп турар. Олар Узбекстанын, Таджикистанын болгаш Туркме-нианын хүнүг шынааларына кол-хозчуларны холдары-биле тартып өс-түргөн хөвөниден пәс-таавы кылып турарлар.

Лодзьнын бир чурттакчыныны биске чугаалааны болза,—үр үеде манап келген хосталаны Совет Эви-леди биске чүгле эккеп берген эвес, харын бистин өшкөн фабрикалары-ныска күштү база сорук кирген, хайгыгып турар улуг амдыралды бистин мурнууска ажилып берген.

Лодзьнын бүдүрүлгелеринде ажил-чынар Совет Эвилелинин стахов-чуларыны дуржулгазын кайы хире калбаа-биле өөренип, шингээди ап турарын көргөн бис.

Бис И. В. Сталин аттыг канчаар-даа аажок улуг пәс-таавы комбина-дынын пөхтерин болгаш хоорайны өске-даа фабрикаларын кезип чоруп

тургаш, совет ажилчыны ангыныч дуржулгазы болгаш алдарлыг чачылдары чүс-чүс мун польша ажил-чычыларга бидингир болу бергенин чер болганга-ла көргөн бис.

Совет пәс-таавычыларыны үле-рин эдерибшаан, Лодзьнын пәс-ар-гыкчылары болгаш пәс-удазыны эрикчилери социалисттик чарышты калбаа-биле делгереткенер. Анаа ажилчыларны хей нуруузу кири-жип турар. Күш-ажылды чаа хези-ри болур чарыш бүдүрүлгелерге чү-ле бүгү-ниитиниң сагыш сеткилини хайнышыкыныч чоруун чаалап ал-ган эвес, харын ол калбак болгаш ханызы-биле неперээр. Лидия Ко-рбальникованың, Николай Россий-скийниң, Александр Чуткиниң, Сталинны шаңналдык лауреады ин-женер Ф. Ковалевтуң школазының уламчылачылары хей стаховчу-ларыны болгаш бедик шынарны бригадаларыны шимчээшкенин ол чарыш төртүкөн.

И. В. Сталин аттыг комбинатта социалисттик чарышка коллективтин хей кезин кирип турар. Хей стахов-чуларыны шимчээшкенин ында онза калбаа-биле неперээр.

Хоочун пәс-аргыкчылары Юзефа Севереняк биле Бронислава Голь-ковская Иваново мануфактуразы-ның кайтамчы хей стаховчулары-нын ажилын кичээгилги-биле хайгаарал көрүп алгаш, комбинат-ка бир-ле дугаарында хей станок-тары хандырып ажилдарычы шилчээр. Пәс-аргыкчыларынын эзелечи чедишкени болган. Ол эзелечи чорукту он-он ажилчынар, а оон соонда фабриказын чүс-чүс өске-даа муракчы ажилчыларыны шингээди алганнар.

Комбинатта удаваанда-ла дөрт, алды, а оон соонда он ийн станок-тарга ажилдап турар пәс-аргыкчы-лары тыптып келген. Галина Липи-цкая, Анна Кожневская, Елена Ры-бакова—алдыдан он ийн станоктар-га ажилдарычы шилчип кирген баштайгы пәс-аргыкчылары болган-нар.

Партия организациязынын дет-кени-биле Елена Рыбакова комби-натка хей станокчуларыны школазын тургускан. Ол школага аныктарны пәс аргыч херекке өөдөдирин хоочун болгаш дуржулгалыг дээр пәс-аргыкчылары хүлээп алган. Школа ийн чылдын иштинде хей анык пәс-аргыкчылары белеткеп үндүргөн болгаш оларын иштинде хей ки-жилер мергежил талазы-биле ботта-рыны башкыларыны ашканнар.

Комбинатта тергини шынарны болгаш коллективтик бедик бүдүрү-чүлүг күш-ажылды хей сангыч бри-гадалары тыптып келген, чиг-этти камнаар болгаш станоктары комп-лексилг хандырап дээр ажилдаар чөриң бедик культуразы дээр демисел эзелээ.

Людвиг Варынский аттыг пәс-аргыч фабрикага Сталинны ша-нналдык лауреады инженер Ф. Кова-левтуң күш-ажыл методу калбаа-биле неперээр.

Ковалевтуң методун бүдүрүлгө

баштай чамдызын шөнеп көргөн. — Коңчуг нарын санажалгалар-дыр, ол биске бүтүр чүе деп бе деп, чамдык удурут ажилдакчылар анаа чигинип турганнар.

Ындыг болза-даа, ол чигиниши-киннери амдырал ап-отканнар. Күш-ажылды Төп институтуң профессору Бронислав Бигсляйенге баштаган инженер-техниктиг ажилдакчылар үжөн дээр пәс-ар-гыкчыларынын ажилын хромети-ри биле шинчип көргөннер. Күш-ажылды муракчы металлорны алдынан болгаш байытырган тү-нөлдери бүгү ажилчыларны эди-леди болу берген болгаш күш-ажыл-ды бүдүрүкчүлүүнү ниити көдүр-лүшкүңүгө чамдык хемчеглерни фабрикага ботландыра арганы бер-ген. Фабриказын пөхтеринге совет метод бүгү-ниитиниң чүүлүчүп кө-ргөн сагыш-сеткилин алган.

Бүгү пәс-аргыкчылары мурак-чыларыны денелинге чедир көдүр-дөш, фабрикаын дирекциязы бол-гаш партия организациязы күш-ажылды чаа методуга өөренип школазы тургускан. Ол школазы фабриказын хей пәс-аргыкчызы, хей станокчу Генрик Падгурский удур-туп турар.

Лодзьнын пәс-таавычылары совет ажилчыны ангазын быжыгы-биле өө-ренип алыры үргүлчүлөп турарлар. Күш-ажылды муракчыларыны болгаш инженер-техниктиг ажил-дакчыларыны Лодзьге болган чө-вүлөл хуралына Ф. Ковалевтуң ме-тодун хөвө-саазын болгаш дүк кы-лдыларыны үлетпүрөгө ботланды-рларыны баштайгы түнөлдөдирин түнөп көргөн.

Хөвө-саазын кылыгыларын И. В. Сталин аттыг комбинатынын ин-женери Розвев болгаш ол-ла фабрика-ны сугагыл пәс-аргыкчызы Ко-женевская оларын бүдүрүлгезинде инженер Ковалевтуң методун бот-ландырган сезен пәс-аргыкчылары күш-ажылды бүдүрүкчүлүү ондан дөрттөн хуу чедир бедиткенин чуга-лааннар.

Лодзьнын чурттакчылары улуг Сталинни дугайында бүгү чүректин ханызыдан ынакшылыгын болгаш өөрүп четиргенин илередип чугаалап турарлар. Бүгү делегейин ажилчы чоинарыны баштыкчызын 70 хар харлаан хүнүп болгаш Польшада эн-не улуг пәс-таавы комбинады-га оон адны тывасканы-биле хол-баштыр Лодзьнын пәс-аргыкчылары болгаш пәс-удазынынын эрикчиле-ри эш Сталинга ханы өөрүшкүлүг чагааны чорукканнар, ында биззени болза:

«Биске онашкан улуг аас-кежик бистин чүректеривисти өөрүшкү бол-гаш чоргаарал-биле долдуруп турар. Ол аас-кежик-биле Лодзьнын бүгү ажилчылары чоргаарланып турар. Эргин эш Сталин. Силерниң ад-нар биске күш-ажылды оон-даа ар-тык бедик бүдүрүкчүлүү дээр демиселге, Польшага социализмни тур-гузушкуну дээр демиселге күштер-иниң эгээртинмес улуг үнер дөүзү бо-лур».

Я. МАКАРЕНКО.

Юрист-демократтарнын Бүгү-делегей ассоциязынын Чөвүлелиниң Сессиязынын Хагдынганы

ВЕНА. Юрист-демократтарнын Бүгү-делегей ассоциязынын чө-вүлелиниң сессиязы болуңу ажилын дооскан. Дынна чугаалашкан илеткелдерин талазы-биле резолю-цияны, а ол ышкаш бүгү делегейнин юристеринге, Айыыл чок чоруктуу Чөвүлелинге, Катышкан Нащилар-ның Организациязынын чепсек дөңүрер талазы-биле комиссиязы-га кыйгырларын сессия чангыс эп-сеткилдиг бадылап үндүргөн.

Юрист-демократтарнын Бүгү-делегей ассоциязынын Чөвүлелиниң Сессиязынга Хүлээп Алдынан, Айыыл чок чоруктуу Чөвүлелинге Чагаа-бижик

ВЕНА. Айыыл чок чоруктуу Чөвү-лелинге моон ааанда бижикти юрист-демократтарнын Бүгү-де-гей ассоциязынын чөвүлелиниң сессиязынга чангыс эп-сеткилдиг хүлээп алган.

Америк шериглериниң үүлгедип, катаптавышаан уламчылап турар шериг кем-буруулуг чоруктарынын талазы-биле буруудайышкынынын Корейниң Улус-Демократтыг Рес-публиказынын чааза каш-каш ай-ларнын дургузунда көдүрүп үндү-рүп келген.

Юрист-демократтарнын Бүгү-де-гей ассоциязыны ол буруудайыш-кынынын истеп-хынаары-биле юристерден тургустунган комис-сияны ынаар чоруктан.

Юрист-демократтарнын Бүгү-де-гей ассоциязынын комиссиязы март 3-тен апрель 2-ге чедир баштай Корейга, а оон соонда Кыдатка чо-раан.

Ол комиссияны илеткелдерин юрист-демократтарнын Бүгү-де-гей ассоциязынын чөвүлели бодунуң харысгалгалыг долзуу-биле ме-дереп билбешаан, чугаалажып көр-гөн. Ол илеткелдерге көргүскөн барымдаалары шыгыгызы-биле хынап көргөн болгаш Нюрибергке үндүргөн шиндишкенини-биле илеретинген араатангыг кем-буруу үүлгедешкенини база катап сой-галап илередип ужурлуг апарбазын күзөп турган.

Юрист-демократтарнын Бүгү-де-гей ассоциязынын чөвүлели бүгү материалдары өөренип көр-гөш, оон комиссиязынын илереткен барымдаалары болза, америк ше-риглериниң чүлө корей чепсектиг күштөргө удуз эвес, харын-даа Корейниң хамааты чурттакчыларына удуз үүлгедип турар араата-ныг кем-буруулуг чоруктарын хер-ечилеп турар деп меделеп тур.

Ол кем-буруулуг чоруктар кол-дуунда мындыг: химиктиг чепсекти ажилдары, массалыг өлүрүүш-күңнер, химиктеттешкениңер, күш-теп-күчүлээр чоруктар, тус-тус ки-жилерин өлүрүп турары, тайбың чурттакчыларыны агаардан атакалап турары, эт-хөргөлини болгаш кул-тураның үнелиг чүүлдерин оорлап, узуткап турары болгаш онза-лап

Корейда болуушкуннар

Улустуң армиязының Кол Командыларының дыңнады

ПХЕНЬЯН. Корейниң Улус-Де-мократтыг Республиказынын Улус-туң армиязынын Кол Командыла-рының апрель 22-де меделээни болза:

Корейниң Улустуң армиязынын катышышкыны кыдат улустун эки-турачы кезектериниң деткимче-зи-биле дайызын дриг күжүңгө болгаш техниказынга улуг чидир-лерни таварыштырмышаан, камга-ладдың тулуушкуннарыны чоруда-рын үргүлчүлөп турар.

Тайбың чурттакчыларыны пункту-ларны араатангыгы-биле бомбалап турган дайызын самолёттарында 7 самолётту бистин шериглеривисти эзиптиг артиллерия кезээ болгаш адыгы-аччыларыны отрядтары ая-дара аткан.

Бистин шериглеривисти эрп камгааланын катышышкыны Чоңьчжини чангыга дайызын бир эминешин сүтже кирип аткан. (СЭТА).

Америк самолеттарның Кыдаттың агаар кызыгаарын база катап үрээни

ПЕКИН. Мукленден Синьхуа агентилелиниң корреспондентизиниң дамчыдып турары болза:

Апрель 13-те Ляодун моруңун (Сонгу-чөөн Кыдаттын—Ред.) Чан-дяньхэку кырына эзиптиг артил-лерияны адышыкындан «Ф—86» деп америк истребитель дүжүр аттырган. Ол истребитель өске үш америк шериг самолеттары биле кады ол районнуң агаар кызыга-рын эртегиниң 9 шак 16 минуттада үрээ.

Андара аттырган самолёт Чан-дяньхэкуонун сонгу барыны тала-зында 9 километр черде Хуанхуаку чоогуңдан тывылган. Оон бузуңду-ларын оон 0636 деп санын тыпкан. Ужудукуунуң сөөгү Чандяньхэкуо-лан сонгу-барыны талада 10 кило-метр черде Сяосикуога тывылган. (СЭТА).

Япон-кыдат найралдык ниятлеалың съездин

ТОКИО. Япон-кыдат найралдык ниятлеалың ийгиг съездин Токио-га болуп эртен. Япон болгаш кыдат улустарыны аразында найралдын чугула ужур-дузазын меделеп ту-рар кыдат улуска кыйгыргыны съез-ди хүлээп алган. (СЭТА).

Харысгалгалыг редактор О. А. ТОЛГАР-ООЛ.

(СЭТА).

МАЙ 1-НИҢ БАЙЫРЛАЛЫНЫҢ ХҮННЕРИНДЕ ОБЛАСКА КИНО КӨРГҮЗҮҮНҮҢ РЕПЕРТУАРЫ

Тес-Хемниң Самагалдайга болгаш районуң чурттакчылыг өске-даа черлеринге «Балтиктик депутат», «Совет Белоруссия», «Тайбың хү-нерде», «Өртөк үнелиг тараа» деп кино-чуруктар көргүстүнер.

Тере-Хөлдүн Чыргаладыга бол-гаш чурттакчылыг өске-даа черлер-ге «Валерий Чакалов», «Гаврош», «Устүү Волганың эриктерин дур-гаар», «Пржевальский», «Пушкин», «Огонь» («От») деп кино-чуруктар үнер.

Эрзинин Сары-Булуңга болгаш чурттакчылыг өске-даа черлерге «Пржевальский», «Совет Казах-стан», «Өльбага ужуражымшык», «Улуг концерт», «Ховунуң огу» деп кино-чуруктары көргүзөр.

Улуг-Хемни Шагаан-Арыгга бол-гаш чурттакчылыг чамдык черлерге «Алдын сыйдыгының кавалери», «Со-вет Литва», «Коордице чырык», «Колхозтарын куш фермалары», «Айыылдыг рейс», Арыг-Үзүңгө «Хаван ажаакчызы болгаш кадар-чы», «Шың эки-ле, а аас-кежик оон артык», Торгалы суурга «Берлин-нин дүшкени» деп чуруктан бирги, ийги сериялары үнер.

Чөөн-Хемиктин Чадаанага бол-гаш чурттакчылыг өске-даа чамдык черлерге «Анык гвардияның» бирги, ийги сериялары, «Сакенде чөс», «Ушкү согушкун», «Плотина», «Моол Арат Республика», Чыргакы «Дээрин оожум-чорукчузу», «Чер адаанда колония», «Совет Киргизия» деп чуруктар көргүстү-нер.

Өвүнүн Хандагайтыга болгаш чурттакчылыг өске-даа черлерге «Улуг концерт», «Көдээ башкы», «Ногаан конвеер», «Райком секрета-ри», «Устүү Волганың эриктерин дургаар», «Агаар дажыкчызы» деп чуруктары үндүрер.

Кызылдың көдөз районун кол-хозтарына «Совет Таджикистан», «Хүнер болгаш дүннер», «Райком секретари», «Ол, Төрөн чуртун камгалап тур», «Разведчиктиң маа-дырлыг чорук», «Александр Нев-ский», Баян-Кол суурга «Донецтин шактерлары», «Чазак кежигүнү», «Күш-культуржулары» Бүгү-эни-

лел парадны, база Дөртөн дугаар бүдүрүлгө черинге «Партия биледи», «Коордице чырык», «Цирк» деп кино-чуруктар үнер. Мөңгүн-Тайганың Мугур-Аксы-га «Яков Свердлов», «Совет Яку-тия», «Байлак чай» деп кино-чурук-тар көргүстүнер.

Бай-Тайганың Тээлиге болгаш чурттакчылыг өске-даа черлерге «Минин биле Пожарский», «Хоу-удай», «Цирктин аразыныг», «Моол Арат Республика», «Салгың хемези кажаранал чор» — деп кино-чурук-тар болгаш ол-ла районуң Чинге-Кэйт алдын уругайыга «Кыдаттың улустарынын кайтамчы улуг чаң-гыс-эви», «Алдар болгаш шыңгы чор-ук», «Чингис-Ханын салгакчы-зы» деп кино-чуруктары көргүзөр.

Каа-Хеминиң Сарыг-Сепке болгаш ында МТС-ке «Выборская сторона» («Выборг талазы»), «Парижитин хе-рели», «Чаа оруктарга», «Максимин эеп келгени», «Зоя», «Июльдин дүнези», «Эрес чорук», «Чажыт мисия», «Эжишкилер», «Кыдат цирк» деп кино-чуруктар, а Колпуга «Бой-лаанарның сүлээзи», «Кутузов», «Бурул баштыг кыс», Федоровкага «Донбасска болган чорук», «Бистин хоорайдан келген оол» деп кино-чу-руктар үнер.

Биң-Хемниң Туранга «Боолду ки-жи», «Бүгү делегейге тайбың дөш», «Пржевальский», «Моол Арат Рес-публика», Хадын суурга «Кызы-гаарда», «Ийстер», «Катерина», «Өккө Совет Чувашия», «Алишер Навои», «Куруг ховуга тура-халышыкын» деп кино-чуруктары көргүзөр.

Тайдының Бай-Хаакка «Сорочин-ниң армарказы», «Трактористер», «Совет Латвия», «Ховунуң огу», «Волга-Волга», «Анчыг чаныг кыс», Тургенге «Гоголь», «Сорочиниң ар-марказы», «Трактористер», Хову-Аксыга «Мурсорский», «Поездилер үргүлчү эвес чоруп турар», «Алдар болгаш шыңгы чорук», «Алдыңчу оруу», «Коллегиянын регистраты», Балгазынга «Бешки океан», «Буруу чокта буруулуглар», «Эеп келгени», деп кино-чуруктары көргүзөр.

Тоңуң Тоора-Хемге болгаш

чурттакчылыг өске-даа черлерге «Улуг Херел», «Тангырак», «ССРЭ-нин Шериг-Далай Флодунуң хүнү», «Кан солдат», «Алдар болгаш шы-ңгы чорук», «Совет Дагестан», «Алек-сандар Попов», «Чаа-чаа дайычы-лар туруп келир», «Совет Молда-вия» деп кино-чуруктар үнер.

Сүт-Хөлдүн Суг-Аксыга болгаш чурттакчылыг өске-даа черлерге «Тайбың хүнерде», «Мишури», «Царинимин камгалалы», «Кыдат цирк», «Июльдин дүнези», «Тангы-рак», «Совет Казахстан», «Спортчу алдар» деп кино-чуруктар болур.

Чаа-Хөлдүн Кара-Тал суурга «Мурсорский», «Совет Киргизия», «Тарас Шевченко», «Волочавстин хүнери», «Горькийнин чаш чораны», «Огонь» («От»), «Олар Төрөн чуртту», «Здравствуй Москва», «Байлак чай», Кара-Сутга «Алитет даже чорупкан», «Совет Латвия», «Танкер Дербент» деп кино-чу-руктары үндүрер.

Барыын-Хемиктин Кызыл-Ма-жалыкка болгаш чурттакчылыг өске-даа черлерге «Тайбың хүнерде», «Салгың хемези кажаранал чор», «Дунки частышыкын», «Азамат», «Сибирь чериниң дугайында тоожу», «Ян Рогач», «Совет Дагестан», «Өр-тек үнелиг тараа», «Чажыт даалга» деп кино-чуруктар үндүрүнер.

Кызылдың культура бажыныга «Олар Төрөн чуртту», «Здравствуй, Москва», «Байлак чай», ВЛКСМ-ниң 30 чыл оо аттыг кинотеатрга «Донецтин шахтерлары», «Алдын сыйдыгының кавалери», «Көдээ баш-кы», «Кубанын казактары», чайгы кинотеатрга «Тайбынн талазында бис», «Биче театр болгаш оон мастер-лери», «Донецтин шахтерлары», автопортреттук клубунга «Дайын сөөлүңе кежээккиңни алды шакта», «Спортчу алдар» типография клубуна «Ийн дайычы», «Цирктин аразыныг», Алгы заводунга «Дидиң кижилер», «Аас кежиктиг эжин-диришкени» деп кино-чуруктары көргүзөр.

«ГЛАВКИНОПРОКАТТЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ КОНТОРАЗЫ» болгаш улаң-чүтү болаш чураткыны

Германия-биле тайбың керээзин дугайында совет саналды Германияның улзуу байырлап турар

БЕРЛИН. Совет Чазактың 1952 чылдын апрель 9-та барың-чүк кү-рүнелеринге чоруткан нотадын дет-ки, чүүдүлүтүңгөн дык хей сангыч чагаалар Германияның бүгү-ле ке-зекектенден кээп турар. Тайбың керээзин Германия-биле дүргөн чарарыны дугайында болгаш чаң-гыс-вай, хамаарышас, тайбыңга ынакшылыг болгаш демократтыг герман күрүнени тургузарыны дугайында Совет Чазактын саналын чуртун ийн зоналарыны немец чурттакчылары изни-биле байырлап турар.

АДН агентилелиң Майнда Франкфуртаң меделеп турары бол-за: «Социалисттик шимчээшкенин бөлүүнү» секретариатының даргазы Август Купер Совет Чазактын 1952 чылдын апрель 9-та нотазынын ду-гайында чугаалааны: «Немец улус-туң шаажылаар селемези бонн ча-азазын кырында көдүрүлүп келген. Улус болза, тайбыңы, Германияны ээлеп чагырыарыны шериглеринден хостарын күзөп, а ол ышкаш ба-рыны милитаризм-биле эвилдежи-риниң политиказын соксадырын не-геп турар. Бистин сорулгасы бол-за, ам шимчээшкенин чангыс эп-тин бүгү-ле черлерге быжыгалаары болуп турар».

АДН агентилелиң меделелин өзүгар алырга, сөөлүг хүнер дургузунда Штутгартка, Мангейм-ге, Карлсруге болгаш Германия-ның Мурнуу-Барыын кезээни өске-даа дык хей хоорайларына болгаш чурттакчылыг черлеринге

Германия-биле тайбың керээзин дугайында барың-чүк күрүнелери-нге Совет Чазактын нотазы кезе-ка хей чус мун экзөмллярлар кылдыр таратылган. Барыын Гер-манияны оон-даа өске черлеринде тайбың дээр демиселчелер Совет Чазактын нотазынын дугайында тайылбыр ажилдарын чорудуп ту-рар.

1952 чылдын апрель 9-тагы Совет Чазактын нотазын Германиянын Демократтыг Республиказыныг бол-гаш Барыын Германияның парла-галары тайылбырлап бижириң үргүлчүлөвишаан турарлар.

«Шиптирли ам-на үндүргөн ту-рар ужурлуг» деп «Миттельбае-рише» деп буржуаз солун медел-левишаан, герман айтырыны дүр-ген-не тайбың өзү-биле үе шипти-рлээриниң эргежок чугулазын айтып турар: «Ниити керээ» дээр керээниң ду-гайында Аденаурниң барың-чүк күртүнелери-биле чорудуп турар чүгүгаалажышкынынын» да-ладыгы чоруу болза, немец улустуң тайбыңга ынакшылыг күштериниң өзүп турар удурланышкынынын мурунуга оон сүрээдеп, коргуп ту-рарынын дугайын херечилеп турар деп Берлиннің «Национал центун» деп демократтыг солуну мурунуку чүүдүнде бижип турар.

Барыын Германияда национал күштериниң канчаар өзүп болгаш бы-жыгып турары хүп келген тудум-на, шак келген тудум-на кестүп турар. Совет Чазактын нотазы болза, Барыын Германияны

чурттакчыларыны эң калбак ке-зекектерини талазында чүүдүлүгү-нүүшкүнү алган. Немец улус ам шиптирлиг херектерини мурунда туруп турар.

Америк болгаш немец империа-листтерин эрге-ажыктары дээр тайбыңныг болгаш демократияны лагерини чурттарына удуз дай-ынга аныктары ажыглаар деп бонн-чазаның хордаашкынына Барыын Германияның аныктары удурланып турар. Барыын Герма-нияны аныктары тайбыңны кү-зөп турар.

Хостуг немец аныктар Эвилели-ниң органы «Юнге вельт» солун немец аныктарны хей кезинин бодалгазын илеретпишаан, мынча деп бижип турар: «Ам үеде «ниити керээни» чарарына канчаар-даа болза, шалтыктаары эргежок чү-гула болуп турар. «Ниити керээге» удуз, тайбың керээни чарары дээр демиселге бистин улустуң бүгү-ле демократтыг күштери улам-на быжыгы-биле катыжар ужурулг. Ынчаар ажилдап тургаш, немец улус болза, Совет Эвилели-ниң сүмелеп турары тай